

Ulusal Mimari Proje Yarışmalarını Kullanıcı-Mekan İlişkisi Üzerinden Okumak

Fatih Çağrı AKÇAY

*Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
fcagriakcay@gmail.com*

Özet

İşlevsel, teknik ve estetik bakımdan nitelikli yapay çevre üretimi hedefi ile üst düzey işgücü, zaman ve bütçe ayrılarak düzenlenen ulusal mimari proje yarışmalarında; büyük ölçekli beklenti ve kaynakların aksine mekânsal/biçimsel kullanım sorunları açığa çıkabilmektedir. Teori-pratik uyumsuzluklarını yansıtan kullanıcı-mekan ilişkisinin sonuçları; hukuk, maliyet, ideoloji, alt süreç işletimi vb. etkenler dizgesi içerisinde bir problem diliminin mevcudiyetine işaret etmektedir. Araştırma; ulusal mimari proje yarışmaları sonuç ürünlerinde karşılaşılan mekânsal ve biçimsel sorunların alt süreçler ile olan ilişkilerine odaklanmaktadır. Bu ilişki ağının çözülmesi; üç boyutlu mekan, donatı ve ekipmanlarda kullanıcı gereksinimlerinin karşılanabilme kapasitesinin tespitinin ve yarışma alt süreçlerine girdi olarak aktarılan öznel/nesnel yapı verilerinin analizinin senkronize biçimde gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda; ulusal mimari proje yarışmaları sonucunda hizmete sunulan Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi ve Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri; kullanım sürecinde değerlendirilmiş, diğer yandan yarışma alt süreçlerine ilişkin veriler elde edilmiştir. Değerlendirme çalışmalarının sonuçları ve alt süreç dokümanları, birlikte ele alınarak etüt edilmiştir. Araştırma sonucunda; i) Her iki yapay çevrenin kullanıcı müdahaleleri, mekânsal sorunlar ve kapasite problemleri barındırdığı belirlenmiştir. ii) Bunların önemli bir bölümünün yarışma alt süreçlerinde nesnel girdilerin eksikliğine dayalı olarak meydana geldikleri belgelenmiştir. iii) Yarışmalara ileri besleme sağlayabilecek öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ulusal mimari proje yarışmaları, Kullanım sürecinde değerlendirme, Kullanıcı gereksinimleri, Mekânsal performans.

Reading National Architectural Project Competitions Through User-Space Relations

Abstract

In national architectural project competitions organized by allocating high-level labor, time and budget with the goal of functional, technical and aesthetically qualified artificial environment production, spatial/formal use problems may be exposed, as opposed to large-scale expectations and resources. Results of user-space relationship reflecting theory-practical differences; law, cost, ideology, sub-process operation, etc. factors indicate the presence of a problem slice in the string. The research focuses on the relationship of spatial and formal problems encountered in the results of national architectural project competitions with sub-processes. The analysis of this network of relationships requires the determination of the capacity to meet user requirements in three-dimensional space and equipment and the analysis of subjective/objective structured data transmitted as input to the competition sub-processes in a synchronous manner. In this context; Bağ-Kur General Directorate Site and Turkish Pharmacists Association Social and Cultural Facilities, which were put into service as a result of national architectural project competitions; were evaluated during the usage process, on the other hand, data on the competition sub-processes were obtained. The results of the evaluation studies and the sub-process documents were examined together. As a result of the research; i) It was determined that both artificial environments contain user interventions, spatial problems and capacity problems. ii) It has been documented that a significant part of these occurred in the sub-processes of the competition based on the

lack of objective inputs. iii) Suggestions that can provide forward feed to national level competitions have been presented.

Keywords: National architectural project competitions, Post occupancy evaluation, User requirements, Spatial performance.

1. GİRİŞ

Ulusal mimari proje yarışmaları; toplumsal, siyasi, ideolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenler ile ilintili dinamik organizasyonlardır. Bu değişkenler; yarışma alt süreçlerinde, kullanıcı gereksinimleri üzerinden yansıma bulmaktadır. Bütün türleri ve boyutları ile kullanıcı gereksinimleri; başta toplumsal ve fiziksel çevre koşulları olmak üzere çoklu etkenleri temsil etmektedir. Bir yarışmada kullanıcı – yapay çevre uyumunun temini için bu temsiliyet düzeyinin en üst seviyeye taşınması; işverenlerden, jüri üyelerinden, tasarımcılardan vb. oluşan katılımcıların ana hedeflerindendir. Ancak yarışmaların pratik boyutunda atıl kalan veya değerlerini yitirerek varlıklarını sürdüren tasarım öğelerinin mevcudiyeti; ilgili hedefe ulaşmanın her zaman mümkün olmadığını göstermektedir. Bu durumu kanıtlar nitelikteki ulusal düzeyli birçok somut örnekten bazıları şu şekilde listelenebilir:

- i) Yapı yüzeylerinde baskın bir dil ve ölçekle açılmış olan boşlukların kullanım sürecinde giydirmeye cephe elemanları ile kapatılmaları [1],
- ii) İç avluların ve kapalı hacim içerisinde tasarlanmış iç sokakların zamanla araç kullanımına açılarak otoparklara dönüştürülmeleri [2],
- iii) Bütüncül kütle diline sahip bir kamu yönetim binasının büyük bölümünün kısa süre içerisinde hizmet dışı bırakılması ve farklı idarelere tahsis edilmesi [2],
- iv) Bir kamu yönetim binasının kullanımı takiben kısa süre sonra hastaneye evrilmesi [3],
- v) Kent meydanı/kültürel etkinlik platformu olarak hizmete sunulan bir alanın; beklenen kullanım düzeyine ulaşamaması ve tamamen kaldırılması yönünde yoğun bir kamuoyu talebinin ortaya çıkması [4,5].

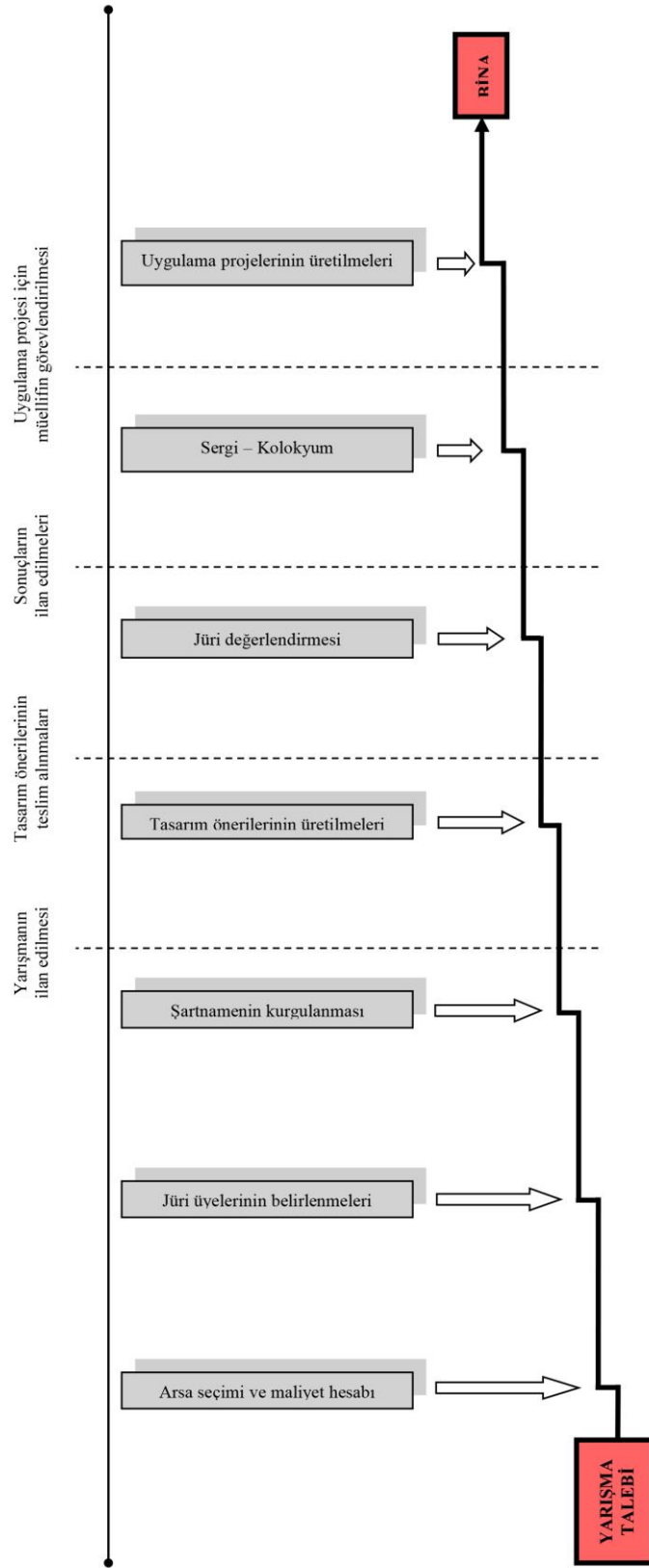
Bilgi paylaşımına dayalı katılımcı yapısına, emek yoğun çalışmalara, rekabet ortamına ve en üst seviyeli işlevsel, teknik ve estetik nitelik beklentisine rağmen [6-10] yarışma yönteminde hedef kriterler / sonuç ürün nitelikleri aykırılıkları görülebilmesi durumu; kullanıcı gereksinimlerinin alt süreçlerde ele alınma biçimi ile ilgili bir problem diliminin mevcudiyetini düşündürmektedir. Araştırma; yarışma sonuç ürünlerinin halihazırdaki mekânsal niteliklerinin analizi, olumsuzlukların tespiti ve çözüm alternatiflerinin üretilmesi üzerine kuruludur. Araştırmada amaç; yarışma sonuç ürünlerinde tespit edilen mekânsal sorunlar üzerinden yarışma alt süreçlerini okumak ve bu sayede gelecek organizasyonlar için yönlendirici mimarlık bilgisi ortaya koymaktır. Yarışma alt süreçleri; kodlanarak yararlanılan kullanıcı gereksinimleri kapsamında irdelenmektedir. Kullanım Sürecinde Değerlendirme (KSD) yöntemi üzerinden strüktüre edilen araştırmanın saha çalışmaları için iki adet ulusal düzeyli yarışma sonuç ürünü seçilmiştir. Seçim işleminde; dönemsel ve bölgesel farklılıklardan kaynaklı etkenlerin dışlanabilmeleri ve daha genel yargılara varılabilmesi için aynı dönem/aynı kent/farklı bina tipleri kriteri benimsenmiştir. Literatür taramasının ardından araştırma konusu mimari projeler ve yarışmalara ait dokümanlar (şartname, jüri raporu vb.) incelenmiş, seçili yapay çevrelerde gözlem ve fotoğraflama yapılmış, müellif mülakatı gerçekleştirilmiştir.

2. KULLANICI GEREKSİNİMLERİ VE ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMALARI

Ulusal mimari proje yarışmaları; bünyelerinde çok çeşitli eylem kalıplarını ve katılımcıları barındıran muhtelif alt süreçlerden meydana gelmektedir. İşverenin yapay çevre talebi ile başlayan bir ulusal mimari proje yarışmasında;

- Katılımcıların tasarım konseptlerine yön veren, planlama kararlarına rehberlik eden, içerdiği kıstaslar ile jüri değerlendirme sürecine temel öge olarak etkiyen şartname hazırlanmaktadır.
- Hazırlanmış olan şartname çerçevesinde ve mesleki becerilerin-donanımların ışığında tasarım önerileri ortaya konulmaktadır.
- Mesleki verimliliği ve çalışma performansını artırıcı faktörler olarak tariflenen tasarım önerileri rekabetinin sonuçları (başarı sıralamaları); jüri değerlendirme süreci üzerinden

tespit edilmektedir. İşveren ve ödül sahibi müellif arasında gerekli anlaşmaların sağlanması durumunda ise uygulama süreci işletilmekte ve yapay çevre kullanıma sunulmaktadır (Resim 1).

Resim 1. Ulusal mimari proje yarışması alt süreçleri

Ulusal mimari proje yarışmalarındaki ardışık her bir girdi-süreç-çıktı üçgeninde içerik ve katılımcı profiline (çok farklı karakteristik özelliklere ve formasyonlara sahip bireyler) bağımlı özgül eylemler yürütülmektedir. İlgili eylemlerin çok değişkenli yapılarına rasyonel ve objektif özellikli belirli kısıtlılıkların ve kıstasların da eşlik ettikleri belirtilmelidir. Buna göre bireysel kararlar, tercihler ve yorumlamaları kapsayan öznel verilerin yanı sıra standartlara, bilimsel tabanlı araştırmalara dayalı "bilgi" niteliği kazanmış nesnel veriler girdi olarak alt süreçlere aktarılmakta; alt süreçlerin içeriklerine uygun şekilde işlenmekte ve kullanıcı gereksinimleri göstergeleri olarak sentezlenmektedir. Sonuç ürünlerinde mekana ait öğelerin görünür kılınmalarını sağlayan soyut bir kavram olarak kullanıcı gereksinimleri üç ayrı grupta sınıflandırılabilir. Bunlar:

- Kullanıcı – mekân ilişkisini tanımlayan, belirli ölçü ve standartlara dayalı boyutsal – kurgusal faktörler (işlevsel),
- Değerlendirmeleri teknik ekipmanlar yardımı ile yapılabilen faktörler (teknik),
- Psikoloji, felsefe ve sosyoloji bilim dallarının çalışma konularını oluşturan algı örüntüleri, değer yargıları ve davranış kalıpları ile ilgili faktörlerdir (davranışsal) [11].

Kullanıcı eylemlerine ilişkin ergonomik parametrelere – standartlara uyumlu mekânsal ve fiziksel çevre organizasyonlarının kurgulanmaları, esneklik ve dönüşüm olanaklarının sağlanabilmeleri gibi kriterlerin meydana getirdikleri işlevsel faktörlerin; nesnel yapıda oldukları belirtilebilir. Strüktür, akustik, aydınlatma, malzeme, tesisat vb. kriterlerin oluşturdukları, mekanik bazı elemanlar kullanılarak ölçümleri gerçekleştirilebilen teknik faktörlerin; objektif kimlik sergiledikleri ve ilgili çalışmaların da nesnel bir zeminde yürütüldükleri söylenebilir. Algı, simgesel anlam, beğeni, duygusal çağrışım vb. tanımlamaların oluşturdukları davranışsal faktörlerin; işlevsel ve teknik faktörlere kıyasla kullanıcının kişisel birçok özelliğine bağlı olarak değişen (karakteristik özellik, fizik çevrenin somut özelliklerinin her bireyin zihninde çok farklı soyut kavramlara dönüşebilmeleri durumu vb.) genellikle öznel bir kimliği yansıttıkları ifade edilebilir [11]. Literatürde öznel veya nesnel yapıdaki kullanıcı gereksinimlerinin mimari planlama sürecindeki durumlarını ve sonuç ürünlerine yansıma biçimlerini etüt eden çalışmalar mevcuttur.

Ural (2004) "Mimari bir objenin felsefi açıdan yorumu" isimli araştırmasında bir nesnenin duyu organları ile algılanan renginin, boyutlarının, ağırlığının; objektif özellikler olarak kabul edilebileceklerini, algılara eşlik eden duyguların (hoşlanma – hoşlanmama, beğenme – beğenmeme vb.) ise sübjektif özellikler olarak vasıflandırılacaklarını ifade etmiştir. Algıların, nesnelere ilişkin objektif olan bilgi kaynağına (intersübjektif – kişiler arası) ulaşmalarının da; öncelikle ön bilgi tarafından anlamlandırılmalarına – yorumlanmalarına bağlı olduğunu söylemiş ve algılara ön bilgilerin de eşlik ettiklerini belirtmiştir. (Örneğin; bir yapı yüzeyinde bulunan açıklığın "pencere" olarak tarif edilebilmesi için daha önceden "pencere" kavramının biliniyor olması gerekliliği). Ancak hiçbir ön bilginin bulunmadığı durumlarda da bireylerde farklı ve çeşitli duygusal tepkilerin oluşabileceğini ifade etmiştir. Mimari bir objede değişmeyen – temel ön bilgiler ile ilgili çeşitli çıkarımlarda bulunmuştur. Mimarlık sonuç ürününün (algılanan form); toplumun yapı malzemesi ve yapı teknolojisinde ulaştığı seviyenin, toplumsal yapı dinamiklerinin (bireysel ve toplumsal yaşam biçimleri, ekonomik göstergeler, dini görüşler vb. faktörler), beğeni, estetik yargıların ve tarihselliğin yansımaları olarak elde edildiğini ifade etmiş, alt parametreler sayesinde tümevarımsal bir doğrulama ile mimarlık bilgisine ulaşıldığını belirtmiştir. Mimarlık sonuç ürününü; insana ait kültürel bir yönü olan, belirli amaçlar doğrultusunda uygulanmış, toplumsal yapı dinamiklerinden etkilenen ve onları etkileyen, estetik değerlere sahip bir nesne olarak tanımlamıştır [12].

Uluoğlu (2004) "Mimarlık bilgisinin çifte kimliği ve kavramsallaştırılış biçimi üzerine" isimli çalışmada mimarlık bilgisinin;

- Soyut düşünceler ile bunların somut görünümünden oluşan,
- Genel bir önerme ile özel bir çözümün birleşimlerinden meydana gelen,

- Objektif bilgiler ile sübjektif bilgilerin biraradalıklarını barındıran hibrid bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu hibriditenin; farklı zihin yapılarına sahip özneleri (karar verici, tasarımcı, kullanıcı) barındırması, öznelerin zihinsel yapılarına farklı etmenlerin eklenmeleri – onları dönüştürmeleri, kavram örüntülerinin kişisel olgular biçiminde belirmeleri ve çeşitli duygular ile boyut kazanmış olabilmeleri (örneğin; bazı kokuların bireylerin zihninde çeşitli mekânları canlandırmaları gibi) durumunun, üretilen mimarlık bilgisinin sübjektifliğini de beraberinde getirebildiğini belirtmiştir. Zaman içerisinde mimarlık bilgisinin değişim geçirebileceğini ancak bu çift kimlikli yapının değişmezliğini koruyacağını vurgulamıştır. Mimarlık sonuç ürünlerinin; aynı türden bilginin evrilmesi ile değil, farklı düşünüş biçimleri sonucunda üretilen farklı bilgilerin üst üste gelerek ve katmanlaşarak çoğaldıkları bir mimarlık birikimini yansıttıklarını açıklamıştır [13].

Güney ve Yürekli (2004) "Mimarlığın tanımı üzerine bir deneme" isimli çalışmalarında mimarlığı; nesnelliğin ve öznelliğin tek çatı altında biraraya gelerek çok katmanlı ve asimetrik bir diyalog sonucunda üretilen bir iletişim biçimi olarak tanımlamıştır. Sonuç ürününün; birey ve toplumların anlamlandırma süreçlerini yansıttığını belirtmiştir [14].

Çotuksöken (2004) "Özne olarak mimar" isimli eserinde; nesnel faktörler olarak tanımladığı tarihsel ve toplumsal koşullar ile birlikte diğer mimarların söylemlerinin; mimarın duruşunu etkilediklerini belirtmiştir. Mimarın öznel söylemini; bu faktörlere eklenen eleştirel yaklaşım – tasarlama edimleri ile oluşturabileceğini ifade etmiştir. Mimarın; tüm öğeleri, doğayı ve kültürü tarihsellik içerisinde kavramak durumunda olduğunu belirtmiştir [15].

Aydınlı (2004) "Estetik öznel bir beğeni mi, yoksa nesnel / çevresel değerler temsili mi?" isimli makalesinde; özne ve nesnenin organik bir bütünlük arz ettiğini, her birinin diğerini, birbiri üzerinden görünür kıldığını belirtmiştir. Algılanan nesneden kaynaklı etki ve algılayan öznenin tepkisi üzerinden yaşantı kavramını okumaya çalışmıştır. Şimdiki zamanın yaşanması, geçmiş zamanın anımsanması, gelecek zamanın sezilenmesinin bütününe eş zamanlı olarak öznenin zihninde canlandığını, bu nedenle estetik olgunun kavranabilmesi için bağlamına göre değişen – dönüşen, karmaşık bir yapı sergileyen zaman ve mekân ilişkilerinin düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Adorno'nun; sanat yapıtını menteşeye benzeten "... Bir yanda dile getirdiği gerçeklik dilimi (içerik), diğer yanda gerçeklik diliminin dile geliş biçimi (form) vardır. Bu iki yaka birbiri ile uyum kuramaz, tutarlı bir ilişki ortaya koyamazlar ise kapı gıcırdayacaktır..." söylemlerinden yararlanarak bir tasarım nesnesi ve onu tasarlayan veya onu algılayan özne ilişkisinin uyumlu olması gerektiğini açıklamaya çalışmıştır. Yaşantının; hem öznel hem de nesnel değerleri bütün olarak yansıtan tasarım stratejilerine dönüştürülebileceğini vurgulamış, aksi halde mimarlığın modern zamanların kullanım nesnesi olma özelliğini yitirerek tüketim nesnesi konumuna evrilmiş olacağını belirtmiştir [16].

Literatürdeki bu ve benzeri çalışmalar, mimarlık ürününün; mekânsal, biçimsel, yapısal, toplumsal, tarihsel ve kentsel dinamikler üzerinden bütüncül olarak ele alındığı takdirde (yani öznel ve nesnel yapıdaki faktörlerin dengeli birlikteliği) üzerinden sağlıklı bir biçimde üretilebildiğine işaret etmektedir. Çünkü bütün mimarlık ürünleri; kendilerine özgü bir geçmiş barındırmakta, farklı sosyo-kültürel nitelikler taşıyan ve farklı beğenilere-alışkanlıklara sahip kullanıcılara hizmet etmekte, değişen coğrafi koşulların da etkisi altında gelişimlerini sürdürmekte, sarmal yapıdaki öznellik ve nesnellik kavramlarını bir bütün olarak temsil etmektedir [12-16]. Araştırma kapsamında tarifi edilen problem diliminin analitik olarak irdelenmesine mesnet teşkil eden tespitler ışığında; kullanıcı gereksinimleri ile ilgili oluşan endişeler yarışma alt süreçleri üzerinden şu şekilde sıralanabilir:

Şartname Kurgulanma Süreci

Ulusal mimari proje yarışmalarında şartnameler; kriterler bütününe oluşturan birçok parametre tarafından biçimlendirilmektedir. İçerdikleri parametrelerin zenginliği ve bilimsel tutarlılığı arttıkça şartnamelerin; ardışık süreçleri daha rasyonel şekilde

yönlendirdikleri bilinmektedir. Ancak ulusal mimari proje yarışmalarına ait şartnamelerde kullanıcı gereksinimleri kodlanırken nesnellik - öznellik dengesi kaybedilebilir. Denge problemi; içerik ve karar verici faktörüne bağlı olarak meydana gelebilir:

- i) Şartname; her birey için farklı anlamlar ifade eden yüzeysel, sübjektif göstergeleri içerebilir. (Örneğin; "Yarışmacılardan simgesel bir bina tasarımları beklenmektedir." veya "Ferah fuaye alanları tasarlanmalıdır." vb.) Bu kapsamdaki sorunsal genellikle davranışsal kullanıcı gereksinimleri ile ilgilidir. (İçerik faktörü)
- ii) Göstergeler; akademik çalışmalardan, rehberlerden, kılavuzlardan, yasa ve yönetmeliklerden yani rasyonel bilgiden bağımsız karar vericinin deneyimi, görüşleri üzerinden oluşturulabilir. (Örneğin; bir kongre merkezi için tespit edilen salon, otopark, ıslak hacim vb. fonksiyon büyüklüklerinin ve sayılarının karar vericinin tahmini yargılarına göre belirlenmeleri.) Göstergeler ayrıca karar vericilerin mesnetsiz, keyfi, sübjektif beklentilerini yansıtabilir. (Örneğin; bir adliye binası için alışveriş fonksiyonu gibi bina tipinin kimliğine aykırı birimlerin tanımlanmaları) (Karar verici faktörü)

Jüri Değerlendirme Süreci

Ulusal mimari proje yarışmaları jüri değerlendirme süreçleri; şartnamelerde tanımlanmış kriterlerin yanı sıra üyelerin sübjektif – tanımsız kıstasları üzerinden yürütülmektedir. Her bir bireyin algısal ve bilişsel eğilimlere sahip olduğu gerçeği; aynı konu hakkında farklı değerlendirmeleri kaçınılmaz kılmaktadır [17]. Mimarlık disiplin temsilcileri arasında okul, ikili ilişkiler, kulüpler vb. unsurlara bağlı olarak ortaya çıkan örgütlenmeler dahi; jüri değerlendirme süreçlerini etkileyebilmektedir. Örneğin ülkemizdeki 1950 ve 1960 kuşağı mimarlar, jüri üyesi olarak görev aldıkları yarışmalarda "uygulanabilirlik", "maliyet etkinlik" gibi benzer kriterleri benimseyebilmekte, "moda" ve "ekonomik değil" şeklinde benzer yargılamalarda bulunabilmektedir [18].

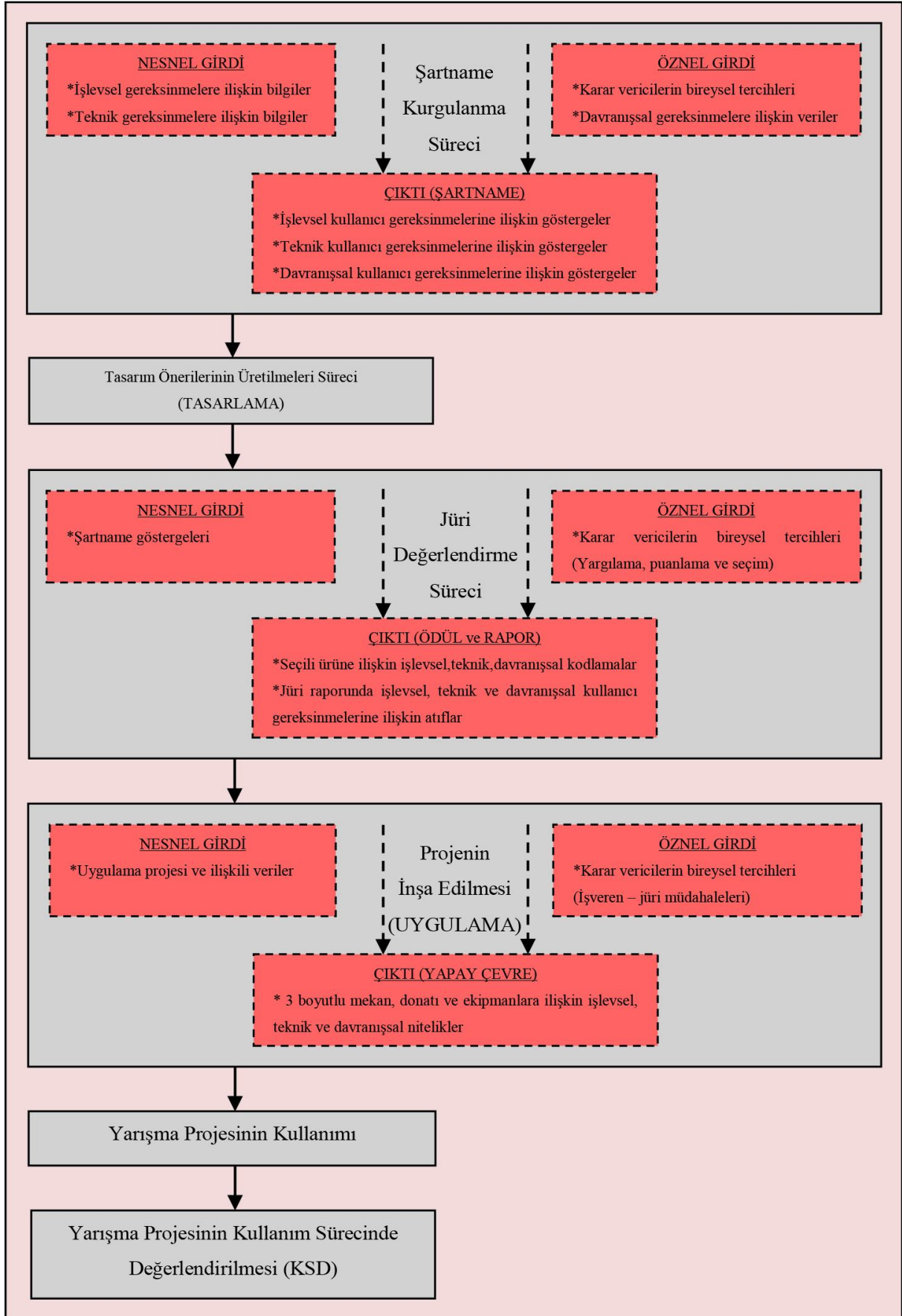
Sey ve Tapan'a (1976) göre *"...değerlendirmenin amacı; belirli bir hedefe ulaşmada, alternatifleri tespit etmek ve bu alternatiflerin kıyaslamasını objektif olarak gerçekleştirmektir..."* [19]. Değerlendirme eyleminde; öznellik ve nesnellik kavramları bir arada bulunmaktadır:

- i) Tasarım çözümünün başlıklar halinde analiz edilmesi, benzer çalışmalardan elde edilen verilerden ve standartlardan yararlanılması, değer kriterlerinin saptanması vb. nesnelliği,
- ii) Değer kriterlerinin önem sırasına göre dizilmesi işlemi, yani seçme eylemi ise öznelliği teşkil etmektedir [20].

Ulusal mimari proje yarışmaları jüri değerlendirme süreçlerinde iki veya üç boyutlu sunumlar üzerinden tasarım çözümlerinin kullanıcı gereksinimlerini karşılama düzeyleri ele alınırken nesnellik - öznellik dengesi korunamayabilir. Jüri üyeleri tarafından değerlendirme kriterlerinin tespitinde, önemlilik durumlarının listelenmesinde ve son olarak bu kapsamda ödül dağılımının gerçekleştirilmesinde irrasyonellik ve duygular ağırlık kazanabilir. Karar vericinin tahmini yargılarına, mesnetsiz, keyfi, sübjektif beklentilerine göre kodlanmış olsalar dahi jüri değerlendirme sürecine aktarıldıklarında nesnel girdiler olarak kabul edilen şartname göstergeleri ihmal edilebilir. Bilişim ürünleri aracılığı ile görsel nitelikleri yüksek, yanıltıcı ve yapay olmaları muhtemel sunumlar tercih nedeni sayılabilir. (Karar verici faktörü)

Uygulama Süreci

Avan projeye ait statik, elektrik ve tesisat projelerinin hazırlanarak detaylandırılması, farklı disiplin temsilcileri tarafından şantiye organizasyonunun kurgulanması ve kaba yapı–ince yapı eldesi için inşa evresine adım atılması gibi teknik eylemler kapsamında yürütülmeleri bakımından uygulama süreçlerinde, nesnel değerlerin hakim oldukları belirtilebilir. Ancak şartnameden bağımsız olarak sürece yönelik jüri üyeleri veya işveren tarafından gerçekleştirilen mesnetsiz, keyfi müdahaleler; öznel payda yönünde denge değişikliğine neden olabilmektedir. (Karar verici faktörü) (Resim 2).

Resim 2. Yarışma alt süreçlerinde öznel ve nesnel girdinin üretilme biçimleri

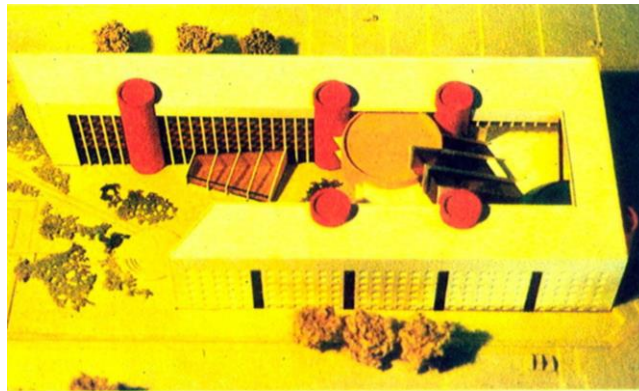
3. ALAN ÇALIŞMASI

Yapay çevre – kullanıcı ilişkisinin sağlıklı tesis edilmesi ve yaşanabilirlik düzeyinin optimum seviyeye taşınması için gereksinimlerin eksiksiz karşılanması zorunludur [8,21]. Yapay çevrenin sürekliliği de bu durumla doğrudan ilişkilidir [22]. Yapay çevre-kullanıcı ilişkisinde temel rol oynayan gereksinimlerin eksiksiz karşılanmasında [23] ise mekânların değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Değerlendirme eylemi; beklenen mekânsal/biçimsel koşullar ile halihazırda kullanıcılar tarafından ortaya konulan mekânsal/biçimsel tepkilerin kıyaslanabilmesine imkan sunabilmektedir. Kullanıcıların yapay çevreye karşı tutumları; gereksinimlerin ne düzeyde karşılanabildiğini açığa çıkarabilmektedir. Yapay çevrelerin kullanım sürecinde değerlendirilmeleri (KSD); mevcut mekânsal/biçimsel problem kaynaklarının giderilmeleri ve gelecekte de benzerlerinin ortaya çıkmamaları için bir veritabanı oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında ortaya konulan amaca yönelik olarak hizmet sunumu gerçekleştirilmekte olan yapay çevrelerde mekâna/biçime yönelik kullanıcı müdahalelerinin içerik ve boyutlarının saptanmaları (mevcut koşullar) ve yarışma sürecine ilişkin kararların sorgulanmaları (beklenen koşullar) da KSD çalışmaları ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın deneysel bölümünde; Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Ulusal Mimari Proje Yarışması ve Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri Ulusal Mimari Proje Yarışması sonucu elde edilen yapay çevreler, kullanım sürecinde değerlendirilmektedir. Her iki yarışma, aynı dönemde düzenlenmiş ve sonuç ürünleri Ankara ilinde hizmete sunulmuştur. Düzenlenen KSD çalışmaları kapsamında yapay çevrelerde gözlem, inceleme ve fotoğraflama çalışmaları yürütülmüştür. KSD çıktılarının üretiminde; kullanıcı müdahalelerinin ayrımlanabilmeleri için ön mimari projelerden ve uygulama projelerinden yararlanılmıştır. KSD çıktılarının elde edilmesi ile birlikte; ön mimari projeler, uygulama projeleri, şartnameler, proje raporları, jüri raporları ve müellif mülakatları üzerinden yarışma alt süreçleri okunmaya çalışılmıştır.

3.1. BAĞ-KUR GENEL MÜDÜRLÜK SİTESİ ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Ankara – Eskişehir Yolu üzerindeki yaklaşık 25.000 m²'lik araziye inşa edilmek üzere 1990 yılında düzenlenen yarışma için 46 adet tasarım önerisi sunulmuş ve jüri üyeleri tarafından belirlenen kriterlere göre ödül dağılımı gerçekleştirilmiştir. İlgili kriterleri en üst düzeyde karşıladığı düşünülen, Mimar Merih Karaaslan ile Mimar Mürşit Günday'ın müellifi olduğu tasarım önerisi; 1.'lik ödülünü kazanmış [24] ve 2004 yılında inşası tamamlanarak hizmete sunulmuştur (Resim 3).

Resim 3. Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Ulusal Mimari Proje Yarışması'nda birincilik ödülü için uygun görülen tasarım önerisine ilişkin maket fotoğrafı [24]

Yerleşke; Eskişehir Yolu'na paralel konumlanmaktadır. Yerleşkenin kuzeyinde Sayıştay Başkanlığı Hizmet Binası, güneyinde Ziyabey Caddesi ile birlikte konut dokusu yer almakta ve esasında çeperler; kentin ana arterleri tarafından biçimlenmektedir (Resim 4-7). Kapalı hacmin, doğu – batı aksında uzanan yerleşkenin merkezinde çözümlenmiş olması; çift yönlü açık rekreasyon alanlarının düzenlemelerine imkan sunmuştur (Resim 8,9).

Resim 4. Mevcut hava fotoğrafı

Resim 5. Ziyabey Caddesi'nden Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi ve Sayıştay Başkanlığı Yerleşkeleri

Resim 6. Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi kuzeyindeki Sayıştay Başkanlığı Hizmet Binası

Resim 7. Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi güneyindeki konut dokusu

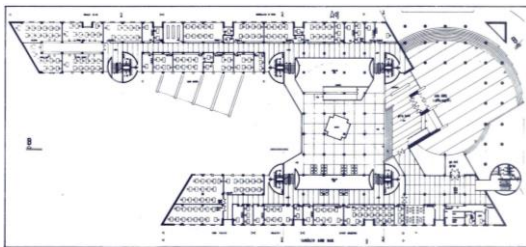
Resim 8. Doğu avlusu

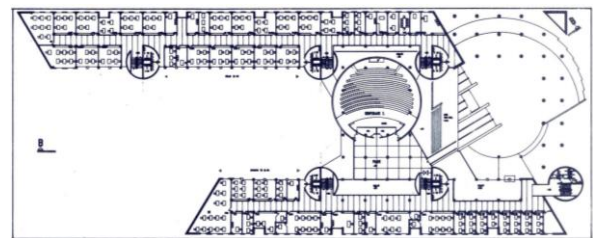
Resim 9. Batı avlusu

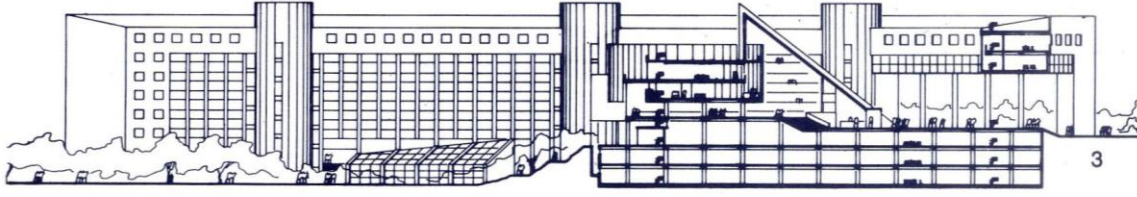
Kapalı hacim; kuzey ve güney sınırındaki iki adet ofis bloğundan ve bu blokları birbirine bağlayan giriş kütesinden meydana gelmektedir (Resim 10-16). Giriş kütesinde; doğu ve batı avlularına sirkülasyonu sağlayan ana hol ve konferans salonu bulunmaktadır (Resim 17-19). Yerleşkeye yaya olarak veya araç ile girişler; yalnızca doğu avlusu yönünden gerçekleştirilebilmektedir. Batı avlusu; yerleşke çevresi ile fiziksel ilişkileri bulunmayan bir iç bahçe olarak kurum personellerine hizmet sunmaktadır. Yerleşke içi otoparklar kamu kullanımına kapalıdır.

Resim 10. Giriş kat planı [24]

Resim 11. 1. kat planı [24]

Resim 12. Yerleşkenin doğu – batı eksenli kesiti [24]

Resim 13. Sayıştay Binası sınırından kuzey ofis bloğu

Resim 14. Batı avlusundan kuzey ofis bloğu

Resim 15. Ziyabey Cad. üzerinden güney ofis bloğu

Resim 16. Batı avlusundan güney ofis bloğu

Resim 17. Giriş kütlesi ana holüne ait iç mekan görseli

Resim 18. Doğu avlusu giriş platformu

Resim 19. Batı avlusu giriş platformu

KSD Çalışmalarına Ait Çıktılar

KSD çalışmaları neticesinde yapay çevreye ait mekanların kullanımına ve niteliğine ilişkin elde edilen veriler şu şekilde sıralanabilir:

i) Yerleşkenin konumlandığı bölgede yoğun yaya ve taşıt sirkülasyonu bulunmaktadır. Yerleşke yakın çevresinde çok sayıda kamu kurum ve kuruluşlarının, özel işletmelerin, alışveriş merkezlerinin ve aynı zamanda yüksek katlı konut sitelerinin konumlanmış olmaları; bu sonucu beraberinde getirmektedir.

ii) Yerleşke yüzey alanının büyük bir bölümünü oluşturan avlular etkin bir şekilde kullanıl(a)mamaktadır. Doğu ve batı avluları özelinde mevcut mekânsal tespitler şunlardır:

- Batı avlusunun kapasitesi ile kullanım yoğunluğu arasında majör düzeyli bir aykırılık bulunduğu düşünülmektedir. Spor alanlarını, kafeteryayı, oturma birimlerini, peyzaj düzenlemelerini vb. içeren geniş yüzeyli bu rekreasyon alanı halihazırda; yoğun çalışma düzenine sahip kurum personellerinin fiziksel olarak deneyimle(ye)medikleri görsel bir tasarım öğesi niteliğinde mevcudiyetini sürdürmektedir. Daha esnek bir çalışma modelinin uygulandığı varsayıldığında dahi batı avlusunun kapasitesi ile personel sayısı arasındaki oranın beklenen düzeyin çok üzerinde sonuçlanacağı belirtilebilir.

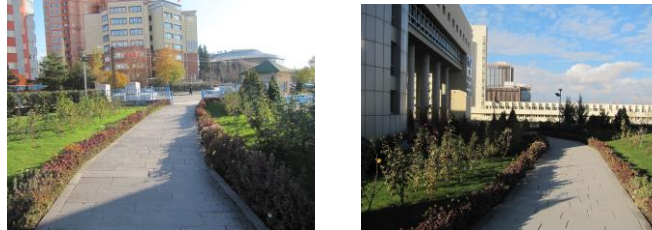
- Kapalı hacim ile kent arasında fiziksel ilişkinin kurulduğu tek arayüz olan doğu cephesinin kolonatl - simgesel biçimi; yönlendirici ve girişleri tarifleyici bir dili yansıtmaktadır. Kullanıcı sirkülasyonunun ağırlıklı olarak Eskişehir Yolu yönünden yerleşkeye doğru gerçekleştiği / gerçekleşmesi beklendiği düşünüldüğünde bu tasarım kararı; konumlanma ve biçimlenme kapsamında anlamlıdır. Ayrıca doğu girişinin önünde tasarlanan avlu sayesinde kullanıcıya, kütleyi görsel olarak algılama ve içselleştirme imkanı ve zamanının sunulması; bağlamsal niteliğe dair olumlu bir göstergedir. Ancak mevcut durumda doğu avlusu üzerinden yerleşkeye veya kapalı hacme dahil olmak isteyen kullanıcılar; Sayıştay Başkanlığı Hizmet Binası sınırından başlayan ve kapalı hacmin güney cephesine kadar devam eden bir avlu duvarı ile karşılaşmaktadır (Resim 20). Doğu avlusunun büyük bir bölümü protokol yolu ve otoparkı olarak kullanılmakta, arta kalan mekanlarda ise kamu kullanımına kapalı, görsel niteliği olan peyzaj düzenlemeleri yer almaktadır (Resim 21). Girişler; ilgili avlu duvarı çeperinde açılan, görsel/fiziki referanslardan yoksun noktasal bir boşluktan gerçekleştirilmektedir ve bu boşluğun yanında denetimin sağlandığı bir güvenlik kulübesi yer almaktadır (Resim 22).

Resim 20. Sayıştay Binası sınırından başlayarak Ziyabey Caddesi boyunca devam eden avlu duvarı, girişler için oluşturulan güvenlik birimi ve yanındaki boşluk

Resim 21. Doğu avlusundaki protokol yolu-otoparkı ve peyzaj düzenlemeleri

Resim 22. Yerleşkeye yaya olarak girişlerin gerçekleştirildiği avlu duvarındaki boşluk ve tali yol

iii) Kütle içerisindeki yatay ve düşey sirkülasyon araçlarının yeterli sayıda ve genişlikte oldukları düşünülmektedir. Özellikle ana holde düzenlenen rampalar; kamusal / yarı kamusal alanları barındıran bir kamu hizmet binası için anlamlıdır.

iv) Ofislerde kapasite problemine işaret eden bir kullanıcı müdahalesi veya çözüm arayışı saptanmamıştır. Benzer tablo, yerleşke içerisindeki otoparklar için de geçerlidir. Bu durum üzerinde; zamanla kentin farklı bölgelerinde ek hizmet binalarının inşa edilmiş olmasının etkisi bulunabilir.

KSD Çıktıları ve Yarışma Dokümanları Işığında Yarışma Alt Süreçlerine Dair Tespitler

KSD çıktıları yoğun bir biçimde iki farklı problem dilimine işaret eden veriler sunmaktadır. Bunlar:

- i) Doğu avlusunun kent ile ilişkisinin tamamen ortadan kaldırılması sonucunda baskın bir dile sahip olan doğu cephesinin sembolik hale dönüşmesi ve yerleşkeye/kapalı hacme ulaşılabilirlik sorununun belirmesi,
- ii) Kapalı hacim ile batı avlusu büyüklüğü arasında oran probleminin bulunmasıdır.

Şartname Kurgulanma Süreci ve Uygulama Süreci

Proje müelliflerinden Mimar Mürşit Günday, gerçekleştirilen mülakatta; konsept projede doğu avlusunun kentsel bir anlamı olduğunu, kent ile bütünlük sağlayan doğal bir çevre sunmaya çalıştıklarını, kentlinin kapalı hacme bu doğal çevre üzerinden gelmesini istediklerini ve herhangi bir güvenlik birimi kurgulamadıklarını belirtmiştir [25]. Tasarım önerisinin kamu ile ilişkisinin tesis edildiği kolonatl - simgesel giriş cephesinin ve doğu avlusunun ön mimari projedeki nitelikleri kaybederek varlıklarını sürdürmelerinin temelinde; işverenin, yerleşkenin teknik gereksinmesini (güvenlik) karşılamaya yönelik müdahaleleri bulunmaktadır. Geniş bir yüzey alanına sahip doğu avlusunun ve doğu cephesindeki giriş platformunun, kamusal veya yarı kamusal nitelik taşımaya rağmen kullanım sürecinde üst düzeyde denetlenebilir olması beklenmiştir. Bu yöndeki müdahalenin sonuçları ise noktasal giriş, güvenlik kulübesi, tali yol, deneyimlenemeyen kütle ve avlu yüzeyleri olmuştur. Tariflenen durumun ortaya çıkması; şartname kurgulanma süreci ve uygulama süreci ile ilgilidir. Şartnamede teknik gereksinmeye (güvenlik) dair hiçbir gösterge kodlanmamıştır. Bu durum; tasarım önerilerinin üretilmeleri sürecini ve jüri değerlendirme sürecini etkileyerek açık rekreasyon alanı ile ilgili teknik gereksinme (güvenlik) niteliğinin irdelenmemesine neden olmuştur. Nitekim 1.'lik ödülüne yönelik olarak sunulan jüri raporunda, şu olumlu ifadeler kullanılmaktadır [26]:

"...yapı arsasının bir bölümünün semtin hizmetine yeşil alan olarak ayrılması (giriş meydanı) diğer bölümünün ise kendine bağlanması yani kendi bahçesine sahip olması (rekreasyon alanı) bu konumda aranması gereken alan kullanma kararlarıdır..."

Şartname kurgulanma sürecinde jüri üyeleri ile birlikte karar verici olarak bulunan işverenin kurumsal işleyişi göz önünde bulundurmadığı veya bu konuda esnek tutum sergilediği düşünülmektedir. Süreçte bilimsel tabandan (akademik çalışmalar, KSD verileri vb.) yararlanarak bina tipine özgü kodlamaların gerçekleştirilmemiş olması; nesnel paydanın strükture edilmesini zorlaştırmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak uygulama sürecinde ön mimari proje, keyfi bir şekilde revize edilmiş ve bu konu üzerine tasarlanan konsept; kimliğini kaybetmiştir. İşveren müdahalesi; öznel bir girdi olarak uygulama süreci çıktılarının yapısını etkilemiştir.

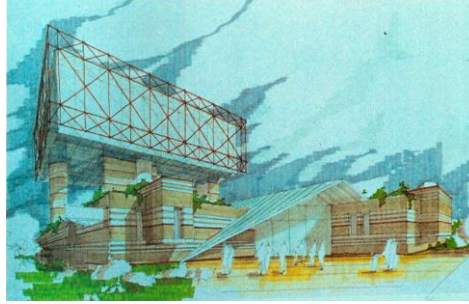
Jüri Değerlendirme Süreci

Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Ulusal Mimari Proje Yarışması'nda 1.'lik ödülü için uygun görülerek uygulanan tasarım önerisine ait ön mimari proje, şartname göstergelerine uygunluğu bakımından incelendiğinde; kapalı hacim tasarımının, beklenen kapasitenin yaklaşık %25'ini karşılamadığı görülmektedir [27]. Tasarım önerisinde programın azaltılması; şartnamede tanımlı kapalı hacim büyüklüğünün yaklaşık %25'inin açık rekreasyon alanı olarak değerlendirilmesini beraberinde getirmiş ve batı avlusunda kapasite probleminin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu mekânsal sorun; yarışmanın tasarım önerilerinin üretilmeleri ve jüri değerlendirme süreçleri ile ilgilidir. Ancak tasarım önerilerinin üretilmeleri sürecindeki müellif kararları; jüri üyelerinin denetimine sunulmaktadır. Mekânsal - biçimsel kararların şartnameye uygunlukları - aykırılıkları üzerinden yapılan değerlendirmelerin yükümlülüğünü de jüri ekibi üstlenmektedir. Dolayısıyla şartnameye uyumsuzluğun kullanım sürecine yansımaları için kabul edilen referans kaynak jüri değerlendirme sürecidir. Nitekim yarışma kolokyumunda konu ile ilgili olarak jüri ekibi eleştirilmiştir [24]. Tasarım önerisine ait mekan sayıları ve büyüklükleri ile ihtiyaç programı göstergeleri arasındaki farklılığa dair jüri raporunda herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Eksiklikleri, hataları tartışmaya açık olmakla beraber sayısal özellikleri bakımından bütün tasarım önerilerinin objektif şekilde etüt edilebileceği tek bir ortak zemin meydana getiren şartname verileri ile ilgili bu

yaklaşım; sübjektif eğilimlerin hakimiyetini yansıtmaktadır. Kütle plastiğinin görsel etkisinin ve yerleşke içerisindeki konumlanmasının (tanımlı bir girişin tasarlanması, 2 ayrı avlu elde edilmesi) boyutsal faktörleri içeren işlevsel gereksinmelere öncelendiği düşünülmektedir.

3.2. TÜRK ECZACILARI BİRLİĞİ SOSYAL VE KÜLTÜREL TESİSLERİ ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Ankara ili Çankaya ilçesi Çayyolu Mahallesi'nde hizmete sunulmak üzere 1996 yılında düzenlenen yarışma için 88 adet tasarım önerisi kabul edilerek jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiştir. Jüri değerlendirme kriterleri kapsamında en nitelikli olduğu düşünülen Mimar Sezai Tuğrul Agun'a ait tasarım önerisi 1.'lik ödülü için uygun görülerek inşa edilmiş [28] ve 2001 yılında hizmete sunulmuştur (Resim 23).

Resim 23. Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri Ulusal Mimari Proje Yarışması'nda birincilik ödülü kazanan tasarım önerisine ilişkin perspektif örneği [28]

Yerleşke; yoğun bir konut dokusu içerisinde bulunmaktadır (Resim 24,25). Yerleşkenin kuzeyinde 2917. Sokak, güneyinde 2914. Cadde, batısında 2918. Cadde ve doğusunda 2916. Sokak yer almaktadır (Resim 26-28). Tasarımda kütle, yerleşkenin güney sınırına yaslanarak çözümlenmiş ve açık rekreasyon alanının tamamı kuzey cephe yönünde konumlandırılmıştır (Resim 29).

Resim 24. Güncel hava fotoğrafı

Resim 25. Yerleşkenin çevresindeki konut dokusu

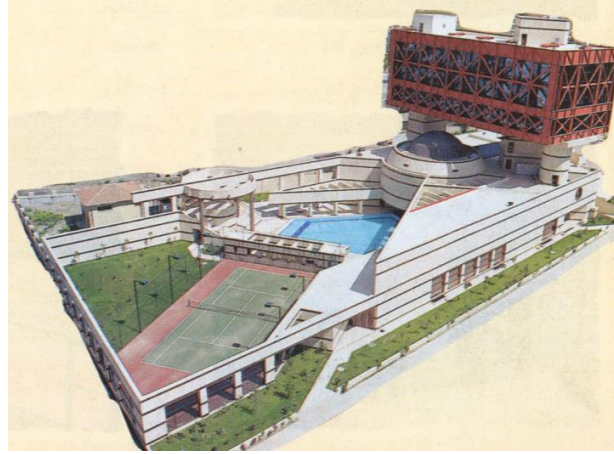
Resim 26. 2014. Cadde üzerinden yerleşke (Güney ve doğu cepheleri)

Resim 27. 2017. ile 2016. Sokak kesişimi (Kuzey ve doğu cepheleri)

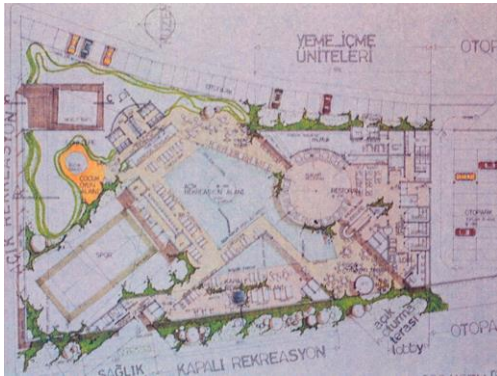

Resim 28. 2017. Sokak ile 2018. Cadde kesişimi (Kuzey ve batı cepheleri)

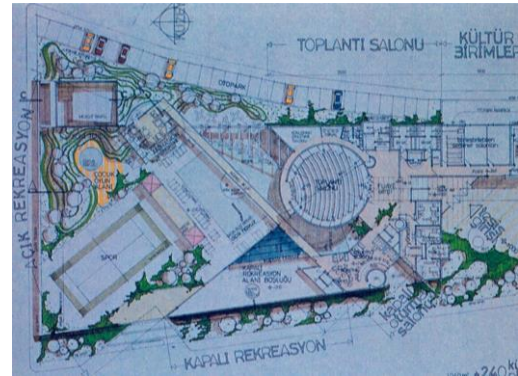

Resim 29. Kapalı hacmin güney yönünde ve açık rekreasyon alanının kuzey yönünde konumlandırılması [29]

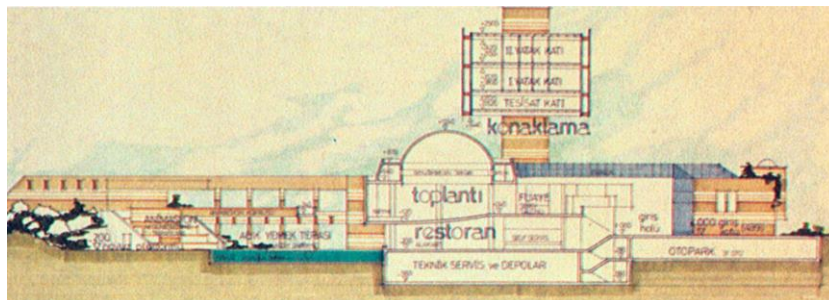
Kapalı hacim; teknik servis, restoran, toplantı, giriş ve konaklama birimleri üst üste çözümlenerek biçimlendirilmiştir (Resim 30-32). Yerleşkeye yalnızca güney cephesindeki giriş biriminden dahil olunabilmektedir (Resim 33).

Resim 30. Alt zemin kat planı [29]

Resim 31. Üst zemin kat planı [29]

Resim 32. Yerleşkenin kuzey - güney eksenli kesiti [29]

Resim 33. Yerleşkenin ve kütlenin tek giriş noktası

KSD Çalışmalarına Ait Çıktılar

Yapay çevrede yürütülen KSD çalışmalarının sonuçları şu şekilde listelenebilir:

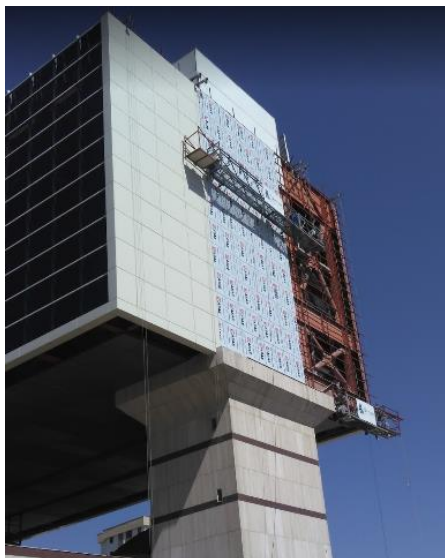
i) 2001 yılında hizmete sunulan yapay çevre; 8 yıl boyunca Türkiye Eczacılar Birliği idaresinde kalmış, ardından 2010 ve 2018 yılında olmak üzere iki farklı işletmeciye kiralanmıştır [30,31]. Her iki devir işlemi; bazı mekânsal ve biçimsel müdahaleleri beraberinde getirmiştir. 2010 yılında tenis sahası; kullanımı sonlandırılarak yeşil alana dönüştürülmüştür (Resim 34). 2017. Sokak ve 2018. Cadde yönündeki (kuzey ve batı) kolonatl yüzeylerde bulunan açıklıklar panel elemanlar ile kapatılmıştır. Panel elemanlar; yerleşkedeki açık rekreasyon alanının çevre sokaklar ile görsel ilişkisini ortadan kaldırmıştır (Resim 35). 2018 yılında konaklama birimi giydirme cephe elemanları ile donatılmış (Resim 36) ve alt zemin kattaki bileşenlerin önemli bir bölümü süpermarkete dönüştürülmüştür (Resim 37).

Resim 34. Tenis sahasının yeşil alana dönüştürülmesi

Resim 35. Çevre sokaklar-açık rekreasyon alanı arasındaki görsel ilişkinin kullanım sürecinde panel elemanlar ile sonlandırılması

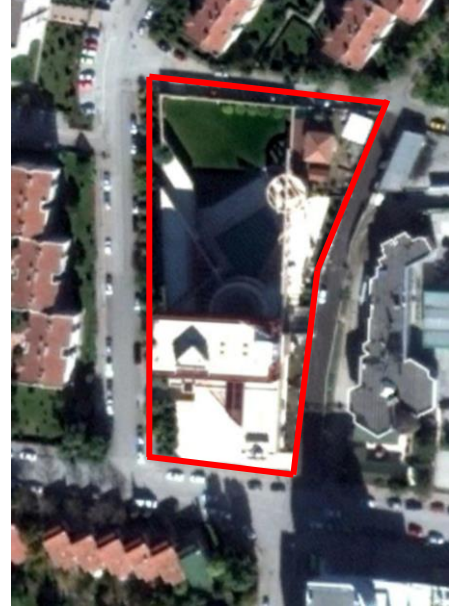
Resim 36. Konaklama biriminin giydirme cephe elemanları ile donatılması

Resim 37. Alt zemin katta süpermarkete dönüştürülen bileşenler (2018. Cadde cephesi)

ii) Halihazırda yerleşkedeki açık rekreasyon alanından yararlanılma düzeyinin düşük seviyede olduğu belirtilmelidir. Bu durum üzerinde etkili olduğu düşünülen faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Kapalı hacmin (özellikle konaklama biriminin) gölgesi; yoğun kullanımın beklendiği gün ortasından itibaren kompleksin merkezinde bulunan yüzme havuzunun üzerine düşmektedir (Resim 38).

Resim 38. Yüzme havuzunun konaklama birimi tarafından gün ortasından itibaren gölgelenmeye başlaması (otel içerisinden fotoğraf/hava fotoğrafı)[29]

- Açık rekreasyon alanı; Ankara'nın karasal iklim verilerine aykırı bir şekilde kuzey yönünde çözümlenmiştir.

- Restoran ve yüzme havuzu kullanıcılarının oturma, güneşlenme gibi eylemlerini gerçekleştirdikleri açık rekreasyon alanı; tanımsız bir görüntü sergilemektedir. Tenis sahasının kaldırılması ile birlikte yüzme havuzu çevresindeki açık rekreasyon alanının bütüncül bir yeşil örtüye dönüştürülmüş olması; restoran ve yüzme havuzu ile doğrudan ilişki kurulabilmesi imkanını beraberinde getirmemiştir.

iii) Konaklama birimi başta olmak üzere kapalı hacimde, kullanıcı memnuniyetini ve işletme maliyetini doğrudan etkileyen üst düzeyli yapay iklimlendirme sorununun mevcudiyetinden söz edilebilir. Isıtma ve soğutma giderlerinin yüksek olmasının; konaklama biriminin biçimine bağlı olarak meydana gelen ısı köprüleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

KSD Çıktıları ve Yarışma Dokümanları Işığında Yarışma Alt Süreçlerine Dair Tespitler

KSD çalışmalarında saptanan mimari sorunların esasında genellikle tek bir ana zemin üzerinden görünür hale geldikleri söylenebilir. Mevcut mimari sorunlar, açık rekreasyon alanının; büyüklüğüne, konumuna ve kapalı hacim ile mekânsal ilişkisine dair nitelik problemlerinin yansımalarıdır.

Jüri Değerlendirme Süreci

Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri Ulusal Mimari Proje Yarışması'nda 1.'lik ödülünü kazanan tasarım önerisine ait ön mimari proje ile şartname verileri [32] kıyaslandıklarında bazı majör aykırılıklar görülmektedir:

i) Açık rekreasyon alanı içerisinde tasarlanan tenis sahasının büyüklüğü, olması gereken değerden yaklaşık olarak $\frac{1}{4}$ oranında (5-10 metre aralığı) daha küçüktür. Tenis sahasının 2009 yılında yerleşkeden kaldırılmasının nedenlerinden bir tanesi olarak; boyutlarının spor yapılmasını zorlaştıracak düzeydeki yetersizliği gösterilebilir. Kullanıcı

memnuniyetsizliğin giderilebilmesi için gerçekleştirildiği düşünülen müdahale; yüzme havuzu dışındaki açık rekreasyon alanının bütününün yeşil dokuya dönüşmesini de beraberinde getirmiştir. Biçimsel niteliği, konumu ve büyüklüğü bakımından yüzme havuzu ve restoran ile dolaylı ilişki kurulabilmesi; güneşlenme ve oturma mekanı gibi işlevler yüklenen bu yeşil dokunun etkin kullanılmasını güçleştirmektedir.

ii) Şartnamede talep edilmesine rağmen tasarım önerisinde squash sahası bulunmamaktadır.

Ön mimari proje ile şartname verileri arasındaki aykırılığı gösteren bu tablonun ortaya çıkmasının nedeni jüri değerlendirme sürecidir. Arazi içerisine standartlara uygun boyutlar ile konumlandırılması; katılımcılar için bir tasarım problemi olarak beliren tenis sahasının keyfi boyutlandırılması, jüri üyeleri tarafından göz ardı edilmiştir. Jüri raporunda [33] ilgili tasarım kararına yönelik bir tashihi bulunmamakta, aksine tasarım önerisinin açık rekreasyon alanı oluşturma çabasına dair olumlu ifadeler yer almaktadır. Benzer bir ihmal; tasarım önerisine dahil edilmeyen squash sahası için de söz konusudur. Yorumlanması beklenmeyen, sayısal özellikli şartname göstergelerine ve tanımlanmış işlevlere yönelik jüri üyelerinin tutumu; yarışma kolokyumunda da eleştirilmiştir. Eleştirilerde ayrıca; Türkiye’de hakim olan kargaşa ve gösteriş ortamının ödüllendirilen tasarım önerilerine yansıdığı ve jüri üyelerinin simgesel arayışların etkisinde kaldıkları belirtilmiştir. Yakın çevrenin işlenmediği, 3 boyutlu perspektif çizimlerin; değerlendirme sürecini olumsuz yönde etkiledikleri ifade edilmiştir [29]. Sunum tekniklerinde tanınan serbestliğin (paftaların renklendirilmesine ve perspektif çizimlere izin verilmesi, maket zorunluluğun bulunmaması vb.) ulusal mimari proje yarışmaları için bir ilk olduğu söylenmelidir.

1.’lik ödülünü kazanan tasarım önerisine ait bütün 3 boyutlu perspektif çizimlerde vurgulanan çelik konstrüksiyonlu konaklama biriminin esasında günün büyük bir bölümünde yüzme havuzu - güneş ilişkisini koparan bir engel hüviyeti taşıması; eleştirileri destekler niteliktedir. Simgesel nitelikte ilişkili tasarım öğelerinden bir tanesi de yerleşkenin kuzey ve batı sınırındaki kolonatl yüzeylerdir. Sokaklar ile yerleşke arasında bu yüzeylerdeki açıklıklar üzerinden kurulan fiziksel ve görsel ilişkinin mahremiyet gereksinmesine (davranışsal) etkisi de jüri değerlendirme sürecinde tartışılmamıştır.

Yarışma şartnamesinin neredeyse tamamı teknik verileri içermektedir (113/129 sayfa). Teknik verileri; arsa ve iklim bilgileri, jeolojik ve hidrolik etüdler raporu, 1/1000 ölçekli imar planı, 1/500 ve 1/200 plankote, imar planı notları, aplikasyon, çap, 1/25000 arsanın yeri, tapu örneği, yönetmelik ve standartlar oluşturmaktadır. Şartnamenin bu içeriğine rağmen yapay çevredeki bazı tasarım öğelerinin niteliği; belirgin bir çelişki arz etmektedir. Problem kaynağı olarak jüri değerlendirme sürecini işaret eden (jüri raporu temelinde) ilgili koşullar şunlardır:

- ii) Açık rekreasyon alanının kuzey cephede çözümlenmesi,
- iii) Teknik verilere ait “yönetmelikler ve standartlar” alt başlığında detaylı bir biçimde engellilere ilişkin tasarım kriterlerine atıfta bulunulmasına rağmen kapalı hacme giriş noktasının kot farklılığı barındırması ve engellilere yönelik mekânsal düzenleme bulunmaması,
- iv) Kapalı hacimde (özellikle konaklama biriminde) optimum sıcaklık düzeyinin sağlanması ile ilgili (özellikle kış mevsiminde) memnuniyetsizliğin bildirilmesidir.

Jüri değerlendirme sürecinin belirgin bir biçimde bireysel yorumlamaların, beğenilerin, duyguların hakimiyetinde yürütüldüğü söylenebilir. Geometrisi ve dili ile şartnamedeki göstergelerden eksiksiz ve doğru biçimde yararlanılmasını kısıtladığı halde, biçimsel yaklaşımın öncelenmesi; süreçteki öznel girdilerin yoğunluğuna işaret etmektedir.

Şartname Kurgulanma Süreci

Şartname kurgulanma sürecinde teknik gereksinmelerin titizlikle detaylandırılması yaklaşımı; işlevsel ve davranışsal kullanıcı gereksinimleri için benimsenmemiştir. Salt ana fonksiyonlara ait kapasite değerleri kodlanmış; tenis sahası, squash sahası gibi

standartlara dayalı alt fonksiyonlar dışındakiler için ise katılımcılara serbestlik tanınmıştır. Bu kapsamdaki çoklu örneklerden bir tanesi "Tesis Yönetim Birimleri" ana fonksiyonudur. Toplam kapasite değeri 300 m² olarak kodlanmış, alt fonksiyon grubunda "müdür, sekreter, işletme müdürü, büro ve toplantı birimlerini içerecektir." ifadesine yer verilmiş ancak bunların sayılarına ve büyüklüklerine ilişkin dağılım gerçekleştirilmemiştir. Şartname kurgulanma sürecinde bulunan karar vericilerin bireysel tercihlerini kullanarak şartname içeriğini bu yönde düzenlemeleri; nesnel paydanın strüktüre edilmesinde güçlüklerin bulunduğunu göstermektedir.

Kapalı rekreasyon alanı olarak tasarlanan bileşenlerin, günümüzde otel işletiminden tamamen bağımsız bir süpermarkete tahsis edilmesi; şartnamedeki işlevsel gereksinmelere ilişkin göstergelerde bir kapasite probleminin olduğunu düşündürmektedir. Bu sonuç; şartname kurgusunda mimarlık disiplinine ait bilimsel tabanlı çalışmalardan girdi olarak yararlanılmadığını düşündürmektedir ve tahmini değerlerin kodlanmaları bakımından nesnellik - öznellik dengesinin kaybını yansıtmaktadır.

Uygulama Süreci

Şartnamede kodlanmasına ve açık rekreasyon alanı içerisinde tasarlanmış olmasına rağmen çocuk oyun alanı; uygulama sürecinde işveren tarafından kaldırılmıştır. Tartışılabilir olmakla birlikte tasarım önerilerinin üretilmeleri sürecinde çok yönlü mekânsal ilişkiler gözetilerek alınan kararların, bilimsel ve tutarlı gerekçelere dayandırılmadan radikal bir yöntemle değiştirilmeleri; güncel açık rekreasyon alan kullanımını dahi olumsuz etkilemektedir. Çünkü yapay çevrenin hizmete sunulduğu dönemde işveren müdahalesi nedeniyle atıl bir yeşil doku kimliğini yansıtan bu alana, sonraki süreçte işlevi sonlandırıldığı için tenis sahası eklenmiş ve bu sayede tanımsızlık daha geniş yüzeye yayılmıştır. Keyfi bir tutumun sonucu olarak ortaya çıkan bu tablo; uygulama sürecinin dengesini değiştirerek nesnel paydanın etkinliğini azaltmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ulusal mimari proje yarışmalarının pratik boyutunda kullanıma bağlı olarak mekânsal ve/veya biçimsel problemler belirebilmektedir. Hizmete sunulan yapay çevrelere ait mimari tasarım öğelerinin kaldırılmaları, dönüştürülmeleri veya terk edilerek atıl durumda bırakılmaları; yarışma alt süreçlerinde sentezlenen kullanıcı gereksinimleri ile ilgili göstergelerin yapılarını ve alt süreçlerde ele alınma biçimlerini irdeleme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu problem diliminin etüt edilmesi, mimarlık bilgisi için çeşitli kazanımlar barındırmaktadır:

- i) İşlevsel, teknik ve estetik niteliği yüksek yapay çevrelerin üretiminde diğer yöntemlere tercih edilen yarışmaların misyonunu sürdürülebilir kılmak,
- ii) Bilimsel bir yaklaşım metodu üzerinden mevcut mekânsal/biçimsel sorunları saptayabilmek, ilgili sorunlara geri besleme eylemi ile kısa vadede çözüm sunabilmek,
- iii) Gelecekte düzenlenecek olan yarışmalara ileri besleme sağlayarak alt süreçlerde ve sonuç ürünlerinde benzer problemlerin ortaya çıkmalarını engellemek/azaltmak.

Araştırma, ulusal mimari proje yarışmaları sonuç ürünlerinde saptanan mekânsal/biçimsel müdahalelerin, memnuniyetsizliklerin ve çözümsüzlüklerin; alt süreçlerde kullanıcı gereksinimlerine ilişkin göstergelerin sentezlenmesinde yararlanılan girdiler ile bağıntılı olduğu sonucuna ulaşmaktadır. İlgili girdilerin; şartname kurgulanma süreci, jüri değerlendirme süreci ve uygulama sürecine veri sağladıkları ve genellikle nesnel yapıda olmaları gerektiği halde öznel karakter yansıttıkları belgelenmiştir. Bu öznel içerik; toplumsal ve fiziksel çevre koşullarına kıyasla genellikle karar vericilerin bireysel tercihlerine uyum sağlayabilen tasarım öğelerini beraberinde getirmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Ulusal mimari proje yarışmaları alt süreç girdileri – mevcut mekânsal/biçimsel problemler ilişkisi

KSD ÇIKTILARI ÜZERİNDEN YARIŞMA ALT SÜREÇLERİNDEKİ PROBLEM KAYNAKLARI															

Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Ulusal Mimari Proje Yarışması	
Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri Ulusal Mimari Proje Yarışması	

Araştırma konusu çevreler; işlevleri birbirlerinden bağımsız olmalarına rağmen (kamu yönetim, konaklama) benzer alt süreç problemleri ve mekansal/biçimsel kullanım güçlükleri sergilemektedir. Araştırma bulguları doğrultusunda makro ölçekli tespitler ve çözüm önerileri yarışma alt süreçleri üzerinden şu şekilde sunulabilir:

Sartname Kurgulanma Süreci

Ulusal mimari proje yarışmaları şartnamelerinde; ölçümleri, sayı ve birimler üzerinden kıyaslanmaları mümkün olan göstergeler yer almakta ve bunlara zıt karakterli betimlemeler eşlik etmektedir. Araştırma, şartnamelere girdi olarak aktarılan nicel verilerin; karar verici faktörüne bağlı olarak eksiksiz ve detaylı tanımlanmadıklarını ve kendi içlerindeki dağılımın tutarsız olduğunu ortaya koymaktadır. Her iki yarışma şartnamesi; karar vericilerin bireysel öngörülerini ve tercihlerini yansıtan bir yapıdadır. Bu işleyiş; kullanım sürecini içine alan olumsuzluklar dizgesinin meydana gelmesini kaçınılmaz kılmaktadır.

Kullanıcı gereksinimlerine ilişkin göstergeleri içeren çıktının (şartname) kurgulanmasında; kurumsal işleyiş başta olmak üzere hedefler detaylı olarak belirlenmeli, kullanıcı ve işveren odaklı bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu kapsamda nesnellik – öznellik paydasının dengeli tesis edilebilmesi için şu adımlar izlenebilir:

i) İşverenler ve jüri üyeleri arasında mutlaka diyalog ortamları kurulmalıdır. İşverenlerin yapay çevreden beklentileri eksiksiz kavranmalıdır.

ii) İşlevsel ve teknik kullanıcı gereksinimleri; tahmini yargılar, öngörüler ve varsayımlar dışlanarak tanımlanmalıdır. Bunun için daha önceki KSD çıktılarından, ilgili yerleşim biriminin yerel verilerini ve fonksiyonun kullanım şeklini – yoğunluğunu içeren bilimsel çalışmalardan, yasa ve yönetmeliklerden yararlanılmalıdır.

Jüri Değerlendirme Süreci

Ulusal mimari proje yarışmaları jüri değerlendirme süreçlerinde tasarım önerilerinin iki ve üç boyutlu sunumlar üzerinden incelendikleri bilinmektedir. Sunumlar; vaziyet planı, kat planları, kesit ve görünüşler, iç/dış mekan perspektifleri, maket vb. materyaller içermektedir. Yani esasında kullanıcı tarafından deneyimlenecek olan mekanların/biçimlerin nitelikleri; jüri değerlendirme süreçlerinde çeşitli temsili araçlardan yararlanılarak etüt edilmektedir. Jüri değerlendirme sürecinde izlenen bu yöntemin; materyallere ilişkin kısıtlılık, çeşitlilik ve kalite gibi faktörlere bağımlı olması durumu, mekânsal veya biçimsel bazı temel unsurların pasivize edilebilmesi gibi bir sorunsalı beraberinde getirmektedir. Çünkü temsil; optimum düzeyde gerçeklik ve kaliteye sahip olduğu varsayıldığında dahi özne-nesne ilişkisini her zaman salt görme duyusu üzerinden tesis etmektedir. Ancak Heidegger'in "...mekan"lar; matematiksel olarak kavranan "mekan" ile değil, insan deneyimi yoluyla kavranan "yer" ile varlık bulur...." [34] söylemi ile dile getirdiği gibi yapay çevre – kullanıcı ilişkisi; bağlam üzerinden bütüncül bir algı sistemine dayalı olarak sürdürülmektedir. Görme duyusu ise ilgili sisteme ait çok sayıdaki başlıktan yalnızca bir tanesidir. Bu nedenle fotogerçekçi materyallerin salt görme duyusu üzerinden irdelenebilmeleri, jüri değerlendirme süreçlerinde nesnel paydanın yapılandırılmasının önemini daha fazla artırmaktadır.

Jüri değerlendirme sürecinin öznel bir kimlik sergilemesini kolaylaştırabilen diğer bir sorunsal; jüri üyelerinin şartname verilerinden yeteri kadar yararlanmamaları, değerlendirmelerde bireysel beğeni ve yorumlamaların ağırlık kazanmalarıdır. Özellikle jüri üyeleri tarafından şartname göstergelerinin; yargılama, puanlama ve seçim eylemlerinde ihmal edilebilir görülmeleri, emek yoğun çalışmalar ortaya koyan tasarımcılar için ortak nesnel paydanın anlamını yitirmesini beraberinde getirebilir. Ayrıca yarışma sonuçlarına ilişkin ortaya çıkan memnuniyetsizliklerde ve tartışmalarda genellikle jüri değerlendirme süreçlerindeki sübjektif yargılara atıfta bulunulması [35]; kronik bir tutum haline dönüşebilir. Bu kapsamda; sunumlar ve değerlendirme kriterleri üzerinden yürütülen jüri değerlendirme sürecindeki nesnel paydanın yapılandırılabilmesi için şartname göstergelerinin tamamının mutlaka girdi olarak göz önünde bulundurulmaları gerekmektedir.

Uygulama Süreci

Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi ve Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri'nin mevcut olumsuz mekânsal/biçimsel nitelikleri üzerinde; uygulama süreçlerindeki işveren müdahalelerinin de izlerini okumak mümkündür. Ön mimari projeler ve uygulama projeleri arasındaki dönüşümleri kapsayan ve kullanım süreçlerinde işlevsel ve biçimsel

niteliğin azalması sonucunu beraberinde getiren işveren müdahalelerinin ortaya çıkma nedenleri iki ayrı başlıkta kategorize edilebilir:

- i) Şartname kurgulanma süreçlerinin işverenden bağımsız olarak yürütülmeleri nedeniyle işveren gereksinmelerinin bir bölümünün eksiksiz/doğru tanımlanmayarak uygulama projesinde tariflenmesi / kaldırılması,
- ii) Gerekli hassasiyetlerin ve katılım düzeyinin mevcudiyetine rağmen şartnamelerin kurgulanmaları esnasında, işverenler tarafından bütün beklentilerin, gereksinmelerin bildirilmemeleri veya uygunluklarının sorgulanmamaları.

Uygulama sürecindeki revizyonlar, özellikle tasarlama eyleminin karmaşık ve çoklu ilintilere dayalı yapısı ile ilgili formasyon edinmemiş aktörler tarafından gerçekleştirildiklerinde; öznellik – nesnellik dengesinin yitirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla işverenlerin uygulama projelerine müdahaleleri ile ilgili bir çerçevenin karakterize edilmesi zaruridir. Bu doğrultuda; şartname kurgulanma süreçlerine ve jüri değerlendirme süreçlerine doğrudan katılım sağlayan, tasarım önerilerini etüt ederek olumlu – olumsuz niteliklere hakim olan, mimarlık formasyonu bulunan jüri üyelerinin; uygulama süreçlerinden soyutlanmamaları gerektiği düşünülmektedir. Uygulama projesi üzerindeki revizyon teşebbüslerine yönelik olarak müellif – jüri üyeleri – işveren üçgeninde veri paylaşımına dayalı bir platform oluşturulması önerilmektedir. Bu sayede uygulama sürecine dahil olan öznel girdinin (işveren müdahaleleri) daha nitelikli ve anlamlı olması sağlanabilir.

Ulusal mimari proje yarışmaları alt süreçlerinde kullanıcı gereksinimleri ile ilgili göstergelere ve bunların kodlanmaları için yararlanılan girdilere ait yapısal sorunların; yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevre sunumuna engel teşkil ettikleri araştırma kapsamında belgelenmiştir. Ulusal mimari proje yarışmaları alt süreçlerinde öznellik – nesnellik dengesinin tesisini güçleştiren faktörlerin giderilmemeleri ve bunların periyodik olarak kullanıma yansımaları; yarışma olgusunun önemini ve ciddiyetini zayıflatma potansiyeli barındırmaktadır. Araştırma kapsamında irdelenen ulusal mimari proje yarışmaları alt süreçlerini sorgulayan KSD çalışmalarının tekrarlı sonuçlarına dayalı bir veritabanı oluşturulmalı ve her yeni organizasyon; bu bilgi bankası zemininde planlanmalıdır.

NOTLAR

Bağ-Kur Genel Müdürlük Tesisleri'nin (günümüzdeki adı SGK Genel Müdürlük Binası'dır) KSD çalışmaları makale yazarı tarafından Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Programı 2012-2013 / I. yarıyılında Doç. Dr. Pınar Dinç tarafından yürütülen "Mimarlıkta Eleştiri" adlı ders kapsamında gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- [1] Dinç, P. (2013). Mimarlığın yarışan yüzü üzerine notlar. TMMOB Ankara Şubesi, Dosya 31: Mimari proje yarışmaları, 28-33.
- [2] Akçay, F. Ç. (2018). Yarışma yöntemi ile elde edilen mimari projelerde işlevsel niteliğin artırılmasına yönelik bir model önerisi: Belediye hizmet binaları örneği. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [3] URL 1: Karşıyaka Belediyesi Hizmet Binası Ulusal Mimari Proje Yarışması sürecindeki olumsuzluklar. "<https://www.arkitera.com/soylesi/kentsel-donusum-kavraminin-icini-maalesef-dolduramadik>" Son Erişim Tarihi: 24.09.2020.
- [4] URL 2: Kahramanmaraş Kültür Parkı ile ilgili kamuoyunun tepkisi. "kanalmaras.com/yazarlarimiz/bu-ucube-kulturpark-binası-sokulmeli-h39384.html" Son Erişim Tarihi: 24.09.2020.
- [5] URL 3: Kahramanmaraş Kültür Parkı ile ilgili kamuoyunun tepkisi. "<http://www.marasmanset.com/guncel/gungor-vizyonu-kulturparkda-kendini-gostermeli-h27903.html>" Son Erişim Tarihi: 24.09.2020.
- [6] De Jong, C., Mattie, E. (1994). Architectural competitions: 1792 – Today (First Edition). Köln: Benedikt Taschen Verlag.

- [7] TMMOB Mimarlar Odası. (2002). Avrupa, mimarlık ve yarın (Beyaz kitap): Avrupa'nın yapılı çevresi için öneriler (Birinci Baskı). Ankara: Kardelen Yayınevi.
- [8] Evci, F., Arcan, F. (1987). Mimari tasarıma yaklaşım: Bina bilgisi çalışmaları 1 (Birinci Baskı). İstanbul: İki K Yayınları.
- [9] Özçelebi, E. (1999). An inquiry on the impact of competitions in architectural practice: Documentation of architectural design competitions in Turkey between the years 1931-1969, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [10] Sayar, Y. (2004). Türkiye'de mimari proje yarışmaları 1930-2000: Bir değerlendirme. Mimarlık Dergisi, 320, 29-36.
- [11] Karagengç, O. (2002). Toplu konut alanlarında simgesel performansa yönelik kullanım sonrası değerlendirme modeli, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [12] Ural, Ş. (2004). Mimari bir objenin felsefi açıdan yorumu. A. Şentürer, Ş. Ural ve A. Atasoy (Editörler). Mimarlık ve felsefe. Birinci Baskı. İstanbul. YEM Yayınları, s. 24-39.
- [13] Uluoğlu, B. (2004). Mimarlık bilgisinin çifte kimliği ve kavramsallaştırılış biçimi üzerine. A. Şentürer, Ş. Ural ve A. Atasoy (Editörler). Mimarlık ve felsefe. Birinci Baskı. İstanbul. YEM Yayınları, s. 52-67.
- [14] Güney, D., Yürekli, H. (2004). Mimarlığın tanımı üzerine bir deneme. İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, 3(1), 31-42.
- [15] Çotuksöken, B. (2004). Özne olarak mimar. A. Şentürer, Ş. Ural ve A. Atasoy (Editörler). Mimarlık ve felsefe. Birinci Baskı. İstanbul. YEM Yayınları, s. 18-23.
- [16] Aydın, S. (2004). Estetik öznel bir beğeni mi, yoksa nesnel / çevresel değerler temsili mi?. Ş. Ural, A. Şentürer ve F. Sönmez Uz (Editörler). Etik ve estetik. Birinci Baskı. İstanbul. YEM Yayınları, s. 146-155.
- [17] Vitz, P. C. (1964). Preferences for rates of information presented by sequences of tones. Journal of experimental psychology, 68(2), 176-183.
- [18] Özbay, H. (1994). Tarış Yarışması, Kuşak Çatışması. Mimarlık Dergisi, 259, 49.
- [19] Sey, Y., Tapan, M. (1976). Değerlendirmede temel sorunlar ve mimarlıkta değerlendirme (Birinci Baskı). İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumları Yayınları.
- [20] Dinç, P. (1992). Mimarlıkta ürün değerlendirme yaklaşımları ve uygulama alanlarının saptanması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [21] Atasoy, A. (1973). Değişen ihtiyaçlar karşısında konut tasarlamasının varolan konutların değerlendirilmesi yolu ile geliştirilmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- [22] Feilden, M. B. (1994). Conservation of historic buildings, formerly director, International centre for the study of the preservation and the restoration of cultural property (ICCRUM), Rome.
- [23] Sanoff, H. (1977). Methods of architectural programming (First Edition). Stroudsburg: Dowden Hutchinson & Ross.
- [24] Yarışma (1990). Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Mimari Proje Yarışması. Mimarlık Dergisi, 243, 51-57.
- [25] Günday Mimarlık (2012). Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Mimari Proje Yarışması ile ilgili mülakat, Ankara.
- [26] URL 4. Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Mimari Proje Yarışması jüri raporu. "<https://sartname.arkitera.com/Main.php?MagID=76&MagNo=264>" Son Erişim Tarihi: 25.09.2020.
- [27] URL 5. Bağ-Kur Genel Müdürlük Sitesi Mimari Proje Yarışması şartnamesi. "<https://sartname.arkitera.com/Main.php?MagID=76&MagNo=259>" Son Erişim Tarihi: 25.09.2020.
- [28] Yarışma (1997). Türk Eczacılar Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri. Mimarlık Dergisi, 273, 42-48.

- [29] URL 6. Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri'nde işlevlerin konumu "<http://e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebhaberler/mayishazi01/4.pdf>" Son Erişim Tarihi: 26.09.2020.
- [30] URL 7. Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri'nin farklı işletmecilere kiralanması (2010) "<http://www.cayyolum.com/haber/TEB-Otel-yeniden-faaliyette.html>" Son Erişim Tarihi: 26.09.2020.
- [31] URL 8. Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri'nin farklı işletmecilere kiralanması (2018) "<http://www.hotelexcellenceinn.com/>" Son Erişim Tarihi: 26.09.2020.
- [32] URL 9. Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri Ulusal Mimari Proje Yarışması şartnamesi. "<https://sartname.arkitera.com/Main.php?MagID=133&MagNo=440>" Son Erişim Tarihi: 26.09.2020.
- [33] URL 10. Türk Eczacıları Birliği Sosyal ve Kültürel Tesisleri Ulusal Mimari Proje Yarışması jüri raporu. "<https://sartname.arkitera.com/Main.php?MagID=133&MagNo=441>" Son Erişim Tarihi: 26.09.2020.
- [34] Sharr, A. (2013). Mimarlar için Heidegger (Birinci Baskı). İstanbul: YEM Yayınları, 53.
- [35] Sey, Y., Tapan, M. (1976). Mimari proje yarışmalarında değerlendirme sorunları. Mimarlık Dergisi, 147, 107-108.